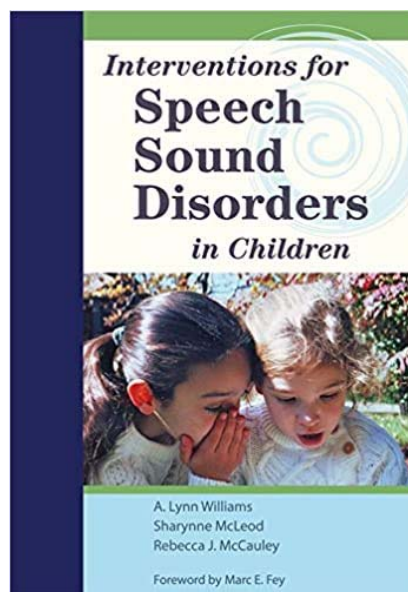

Szemle

A Lynn Williams, Sharynne McLeod, Rebecca J. McCauley (eds.): *Interventions for Speech Sound Disorders in Childrens*

Baltimore, Paul H. Brookes Publishing, 2010. 644 oldal
DVD melléklettel

A beszédhanghibák logopédiai ellátása során eltelt több mint 100 év során a probléma természetéről való gondolkodás több ízben módosult. A szemléletbeli változás nem csupán a jelenség leírására használt terminusokat, illetőleg a diagnosztikai folyamatot változtatta meg, de számos új terápiás megközelítéssel, különböző intervenciós stratégiákkal gazdagította a beszédhanghibák tüneteit mutató gyermekek logopédiai ellátását. Napjaink széles körben elfogadott álláspontja szerint a beszédhanghibák a beszédfeldolgozás, a fonológiai tudás tárolása és az ahhoz való hozzáférés, valamint a beszéd produkciója mögötti nyelvi-kognitív működészavarok, illetőleg a motoros szabályozás zavaraira vezethetők vissza. A szemléletbeli változások által indukált módszertani fejlesztéseknek köszönhetően ma már több tucat intervenciós eljárás, sok esetben egy-egy eljárás több változata áll a logopédus szakember rendelkezésére, amelyek közül a beszédhanghiba feltételezett oka és súlyossága, valamint a gyermek életkora figyelembevételével kiválaszthatja az adott eset ellátásában legeredményesebbnek vélt beavatkozást.

Az *Intervention for Speech Sound Disorders* című kötet, amely egy kommunikációs és nyelvi intervenciókat bemutató sorozat (Communication and Language Intervention Series) ötödik elemeként jelent meg, szisztematikusan leírja és kritikusan elemzi a beszédhanghibák ellátása során alkalmazható terápiák széles körét. A kötetet a szerzők négy célcsoportnak ajánlják elolvasásra: a logopédusképzésben részt vevő hallgatóknak, a beszédhanghiba tüneteit mutató gyermekekkel foglalkozó (akár pályakezdő, akár gyakorlattal rendelkező) logopédusoknak, a beszédhanghiba tüneteit mutató gyermekek szüleinek, valamint a logopédusképzésben a beszédhanghibák témakörét oktató tanároknak.

A szerkesztett kötet egyes fejezeteit angol nyelvterületen dolgozó tesztelők/fejlesztők írták, ezen belül azonban nemzetközi kollaborációban, angol, ausztrál, ír, kanadai és USA-beli szerzők közreműködésével, akik közül többen nem csupán szakértői az egyes eljárásoknak, de módszeralkotók is. Bár a kötet a fentiek miatt nem ad a világszerte létező beavatkozások mindegyikéről leírást, hiánypótló annyiban, hogy több, a terápiaválasztás szempontjából releváns paraméter mentén módszeresen mutatja be a beavatkozási stratégiákat, és nagy hangsúlyt helyez az egyes eljárásoknál elérhető evidenciák ismertetésére, azaz annak kifejtésére, hogy fellelhető-e, és ha igen, milyen evidenciaszintű tudományos kutatás igazolja, hogy miért eredményesebb egyik módszer a másikhoz képest egy adott problémával küzdő gyermek ellátására.

A kötet felépítését tekintve négy fő fejezetre tagolódik. A *bevezető* fejezetben arról olvashatunk, mi volt a kötettel a szerkesztők szándéka, valamint kapunk egy körültekintően megfogalmazott 'használati útmutatót' ahhoz, hogy miként tanulmányozzák, mire figyeljenek a beszédhanghibákról

különböző háttértudással rendelkező olvasók annak érdekében, hogy a lehető legtöbbet profitáljanak az ismeretekből. A bevezető szerint a kötet célja kettős: a lehető legszélesebb körben leírni az ismert és ismeretlen eredetű beszédhanghibák során alkalmazható logopédiai intervenciókat, valamint elegendő információval ellátni a logopédusokat az adott esetre (a kliens egyéni sajátosságokat mutató beszédproblémájának megszüntetésére) (leg)megfelelő(bb) eljárás kiválasztásához.

A bevezető után kerül sor az *intervenciós eljárások* leírására, amelyhez a szerzők szabványosított szerkezeti keretet használnak. A leírások egységes struktúrája biztosítja a remények szerint azt, hogy az egyes eljárások különböző paraméterek mentén összevethetők legyenek, megkönnyítve ezzel a gyermek számára legmegfelelőbb módszer kiválasztásának döntési folyamatát. E sztenderd templátum részei egyebek közt a

- célpopuláció (az a kör, amelynél a beavatkozás várhatóan eredményes lesz),
- az intervenció alkalmasságának eldöntéséhez használható vizsgálati eljárások,
- a terápia elméleti és empirikus alapjai,
- a terápia szervezését és vezetését érintő különféle információk (intenzitás, jelleg, eszközigeny stb),
- a módszer kulcskomponensei,
- a terápiás haladás monitorozásának, illetőleg az eredményesség vizsgálatának eljárásai, valamint
- a nyelvi/szociokulturális háttérnek azon sajátosságai, amelyek figyelembe veendőek az intervenció alkalmazhatóságának eldöntésekor.

A kötetben tárgyalt intervenciók tág életkori határok közt alkalmazhatók, több beavatkozás már két éves kortól, de olvashatunk a felnőttek ellátásához javasolt eljárásokról is. A beavatkozások többsége azonban a hároméves kortól kisiskoláskorig terjedő életkori szakaszban használható.

A kötetben 23, jellegében igen eltérő beavatkozásról olvashatunk, így a produkció pontosságát, illetőleg a fonológiai tudás átstrukturálását célzókról, a beszédmotorium, illetőleg az -észlelés fejlesztésére irányulókról, valamint számítógépesprogram-alapú vagy szülőfókuszú eljárásokról. A beavatkozási technikák széles köre ennél fogva nem csak a probléma természete szerinti választást teszi lehetővé, hanem (bár kisebb mértékben) a logopédus beállítottsága szerinti szelektálásnak is teret enged. A szerzők hangsúlyozzák azt is, hogy számos esetben intervenciók sorozatára van szükség a beszédbeli elmaradás megszüntetéséhez.

Az intervenciós eljárásokról a közreműködők által önkényesen meghatározott három csoportba szerveződően, három fő fejezetben olvashatunk. A beszédprodukción célzó fejezetben 7, jellegében eltérő (fonológiai természetű vagy a motoros tervezésre fókuszáló) eljárást ismerünk meg, melyek közös vonása, hogy közvetlenül a beszédprodukcóra hatva várja annak javulását. Ebben a fejezetben kapott helyet egyebek mellett a magszókincs- és a minimálpár-terápia, illetve egy, a gyermekkori beszédapraxia ellátásához a londoni Nuffield Hearing and Speech Center által fejlesztett intervenciós technika is.

Az intervenciók további csoportja 12 eljárást foglal magában, beleértve minden olyan beavatkozást, amelyek a beszédprodukción kívüli fejlesztési területeket céloznak (pl. a beszéd észlelését vagy a nyelv morfofonológiai szintjét), illetve azokat, amelyek szervezése a hagyományostól eltérő keretek közt zajlik (pl. a szülőfókuszú terápia).

Az intervenciók harmadik csoportjában olyan, számszerűen négy eljárás kapott helyet, melyek célja a beszédszervi mozgások kialakítása, azon belül is különösen a beszédhangot felépítő artikulációs gesztusoké. Itt láthatunk példát arra is, miként lehet felhasználni az artikuláció vizsgálati eszközeit (pl. az elektropalatográfot) a kívánt artikulációs mozgások kialakításához.

A fenti strukturális és tartalmi elemeken kívül a kötet része még egy glosszárium, mely beavatkozásokként rendezve magyarázza azok kulcsszavait, illetve (a Nemzetközi Fonetikai Szövetség engedélyével közölten) a nemzetközi fonetikai ábécé jeleit tartalmazó táblázatok.

A kötethez mellékelt DVD videófelvételeiben a logopédus és gyermek interakciójában tanulmányozhatók az adott beavatkozás szövegesen kifejtett kulcsmozzanatai.

Jó szívvel ajánlom a kötetet minden jelenlegi és leendő logopédus kolléga figyelmébe, a benne foglalt információk három területen előremutatók – véleményem szerint. Szélesítik a korai gyermekkorban a beszédhanghibák ellátásában célzottan alkalmazható intervenciók körét, tudatosabbá teszik az egyes eljárások alkalmazását, és segítenek abban, hogy miként használható fel a diagnosztikai folyamat során feltárt információ a terápia megtervezéséhez.

Tar Éva

Csepregi András (szerk.): Ajánlások a fejlődési zavarok és az érzékszervi fogyatékoságok korai szűréséhez, állapotmegismeréséhez

Módszertani kézikönyv.

Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft., Budapest, 2019.

376 old. ISBN 978-615-81119-4-2

Évtizedek óta hangsúlyozzák a szakemberek, hogy a fogyatékoságok, fejlődési zavarok és más néven illetett eltérések megismerésében, az érintettek támogatásában óriási jelentősége van a korai életszakaszokban végzendő munkának, mégis kevés volt az olyan mű, amely rendszeresen összefoglalta volna ezeket a teendőket. Most azonban örömmel állapíthatjuk meg, hogy szakmánk különböző területeire kiterjedő, részletesen kidolgozott, jól strukturált leírásokat és eljárásokat ismerhetünk meg a korai szűrés és állapotmegismerés témakörében.

A terjedelmes, de tanulmányozásra mindenképpen hasznos könyvvel a kiadó, a szerkesztő és a szerzők célja az – olvasható az előszóban –, hogy a korábbi klasszifikáló (osztályozó) diagnosztikát felváltsa a befogadást, állapotmegismerést elősegítő szemléletmód.

Kinek lehet hasznos a kötet? A gyógypedagógusokon kívül fontos ismeretekre tehetnek szert a társszakmák képviselői: védőnők, házi gyermekorvosok, háziorvosok, kisgyermekkel kapcsolatba lépő szakorvosok, kisgyermeknevelők, óvodapedagógusok, szociális munkások, gyermek- és családvédelemben dolgozók, mégpedig azzal a céllal, hogy „...képesek legyenek felismerni a fejlődési zavarok korai jeleit, annak érdekében, hogy az objektívebb módszerek alkalmazásával hatékonyabbá váljon a fejlődési zavarok szűrése, azonosítása, a családok megfelelő szakemberekhez irányítása.” Csak reménykedhetünk abban, hogy a kötet hasznos ismeretei eljutnak a fentebb említett szakemberekhez.

A könyv előszóból és kilenc részből áll. Az *első rész* – Mlinkó Renáta munkája, a fejlődési zavarok szűrését és az állapotmegismerés folyamatát elemzi részletesen, bő irodalomjegyzékkel. Nehéz kiemelni belőle bármit, ezért csak a legfontosabbra, a klienskezelés folyamatának, a bio-pszichoszociális háttértényezők elemzésének ábráját említjük, amely a leglényegesebb tényezőket sorolja fel, de kitér a vizsgálati és klinikai kérdésekre, valamint a konzultáció szerepére is – többek között.

A *második rész* (szintén Mlinkó Renátától) az eltérő fejlődés észlelésével és az állapotmegismerés első lépéseivel foglalkozik. Itt olvashatunk például a vizsgálati körülmények, a vizsgálati eszközök, a kapcsolatépítés, a diagnosztikai megállapodás, a szülői magatartás és az eredmények interpretációjáról magvas gondolatokat.

A *Támpontok a szenzoros, szenzomotoros és mozgászavarok megfigyeléséhez* című *harmadik rész* (Telcs Borbála és Varga Zsuzsa tollából) számos, jól áttekinthető táblázaton és ábrán mutatja be a tipikus és eltérő mozgásfejlődést, a szenzoros fejlődési folyamatokat, és ír a differenciáldiagnosztikáról.

Aradi Mónika az atipikus pszichomotoros fejlődés és az intellektuális képességszavar felismeréséről ír a *negyedik részben*. Kitér a legfontosabb kérdéskörökre: etiológia, tipológia, korai tünetek, javaslat a korai fejlesztésre, a szülőknek, s mindezt úgy teszi, hogy a bemutatott táblázatokban bárki eligazodhat.

Az *ötödik rész* szempontokat ad a nyelv- és beszédzavarok szűréséhez és az aktuális állapot megismeréséhez (szerzők: Fehérné Kovács Zsuzsanna, Kas Bence és Sóné Pintye Mária). Különösen fontos napjainkban a nyelvfejlődés és a nyelvi fejlődés zavarainak figyelembevétele és leküzdésének kérdésköre, akárcsak a rezonanciazavarok – igaz keveseket érintő, de annál jelentősebb nehézségeket okozó – problémájának napirenden tartása, de a nem folyamatos beszéd és a diszpraxia kérdésköre is

elmélyült tanulmányozást igényel. Ezek a fejtegetések a mindennapi logopédiai gyakorlatban dolgozóknak elengedhetetlenül fontos kérdéseket tárgyalnak.

Az autizmuspektrium-zavar napjaink egyik legégetőbb problémája. Ezt taglalja Csepregi András és Stefanik Krisztina a *hatodik részben*. Megismerhetjük – többek között – az etiológiai háttér, a komorbiditás, a rizikótényezők, az epidemiológia (előfordulás) adatait, az érintettek információfeldolgozási jellegzetességeit, és részletesen olvashatunk a szülői aggodalmakról, nem beszélve a tünetek azonosításának számos részletéről. Különösen hasznosak az így nyert információkból levonható következtetésről és a beavatkozások tervezéséről írtak.

Csepregi András a *VII. fejezetben* arról ír, mi is a figyelemhiányos, hiperaktivitás-zavar és tüneteinek azonosítása, felismerése, eszközei. A *nyolcadik és kilencedik* rész a hallás- és látássérült gyermekek fentiekhez hasonló témájával foglalkozik igen körültekintően Baranyi Ildikó és Kiss Erika megfogalmazásában.

Mi az, amit elmondhatunk a kötetről? Elsősorban azt, hogy köszönet a szerkesztőnek és a szerzőknek, hogy ilyen részletesen megismertettek bennünket a korai felismerés és fejlesztés lehetőségeivel. Másodsorban pedig az, hogy hasznos információkat közöltek velünk, számos táblázat, leírás, részletes bibliográfia közlésével annak érdekében, hogy minél jobban megismerhessük a gyermeki fejlődés tipikus útjait, az ezektől eltérő jellegzetességeket.

A logopédusok olyan szakemberek, akiknek munkájuk során a beszéd és a nyelv fejlődésének és eltéréseinek felismerésében a lehető legszélesebb ismeretekkel kell rendelkezniük. Ehhez kitűnő munka az *Ajánlások a fejlődési zavarok és az érzékszervi fogyatékoságok korai szűréséhez, állapotmegismeréséhez* című kötet.

Lőrík József

Horgas Tamásné: *Sikeres magyar diszlexiások*

Forting Kft., h. n., 2019., 139 old.,
ISBN 978-615-00-4151-3, 3450 Ft

Mindig izgalmas, felemelő és tanulságos olyan beszámolókat olvasni, amelyekben átlagtól eltérő emberek mondják el, hogyan élték meg különbözőségüket, hogyan küzdöttek meg hátrányukkal, és miként élik életüket, mert ezzel is hozzájárulnak ahhoz, hogy példájukkal segítsenek a hasonló élethelyzetben élőknek, környezetüknek tükröt tartsanak, a szakembereket pedig inspirálják arra, hogy elkerüljék a sokszor elkerülhetetlen buktatókat.

Ilyen könyv Horgas Tamásné kötete, amely 17 interjút tár elénk 14 atipikus helyzetről. Olyanok nyilatkozatát, akik leküzdötték olvasási, írási vagy számolási (tanulási) zavarukat, és ma mindennapi életükben sikeresek, túlléptek nehézségeiken. Ahogy a kötet összeállítója bevezetőjében fogalmaz: „E könyv azért született meg, hogy segítse megismerni a diszlexiások sajátos küzdelmeit, azok különböző formáit, és legyen tanulságul minden olvasónak. A fiataloknak azért, hogy az álmok megvalósításáért gyakran erő felett kell és érdemes is dolgozni. A szülőknek amiatt, hogy a gyermekük támogatásába soha ne fáradjanak bele, gyermekükbe vetett hitüket ne veszítsék el.”

Érdemes néhány nyilatkozatból szemezgetni, azt bemutatni, hogyan emlékeznek – a ma már sikeres, felsőfokú tanulmányaik után – az érintettek.

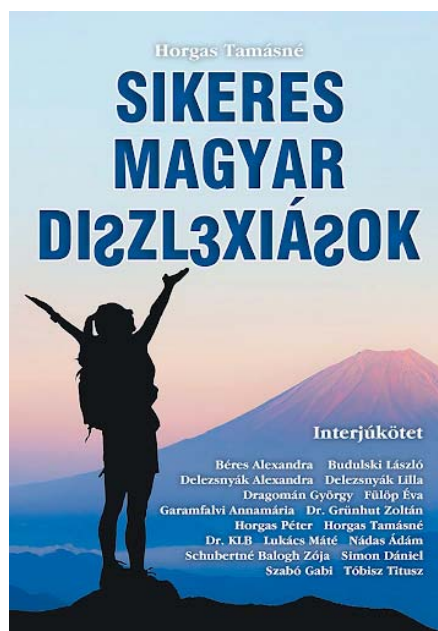
„Nem szidtak meg az olvasásomért sehol, sem otthon, sem az iskolában. Azzal tisztában voltam, hogy nekem az olvasás nehéz. Amikor olvastam, gyakoroltam, akkor azt szorgalomból tettem, de soha nem értettem, hogy mit olvasok. Amikor úgy olvastam, hogy érteni is akartam, akkor meg sokkal-sokkal lassabban haladtam, mint a többiek. Emlékszem, órákon keresztül olvastam otthon, amit persze a szabadidőm rovására tettem.”

„Olvasási nehézségeim voltak. Nem közösitettek ki emiatt, de azért nem voltak jó jegyeim. Felvételinél pont emiatt kérdés volt, milyen irányba, iskolába, szakra induljak. A reáltantárgyak esetében nem volt problémám, azokból jól teljesítettem. Később aztán az idegen nyelv tanulása okozta a legnagyobb gondot.”

„Nehézségeim legelőször az olvasás területén voltak. Emlékszem rá, hogy rengeteget jártam magánórákra ... azaz fejlesztésre. De az olvasáson kívül a számolás és az idegen nyelv tanulása terén voltak gondjaim. Ez azért ironikus, mert jelenleg külföldön élek, és semmi gondom a nyelvvel, már a dialektust is remekül értem.”

„Az olvasás és a helyesírás is nagyon komoly nehézségeket okozott, főleg a kisiskolás szakaszban. De nem is ezekkel volt a fő gondom, hanem sokkal inkább a matematikával, ami soha nem javult, a számolás gyötrelme ma is kísér. Az olvasás és a helyesírás szép lassan helyreállt, de a számolási nehézségem soha!”

„Nagyon nehezen tanultam meg összeolvasni. Ha meg az olvasásra koncentráltam, akkor nem bírtam a tartalomra figyelni. Nehezebben tudtam a betűket írni, összeolvasni, ilyesmik előfordultak. Emlékszem, hogy a füzetben három csíkos vonal közé kellett írni. Nekem az szörnyű volt, lehetetlen

küldetés. Nem értették, hogy miért megyek ki a vonalból mindig. A számok világáról, majd később a bonyolultabb matematikáról és a szöveges feladatokról ne is beszéljünk!”

A fentiek apró részletek, amelyek a nehézségekre utalnak, de legalább ugyanilyen tanulságos a tanárok és a környezet reakcióinak, a szülők és mások segítő megnyilvánulásainak megismerése. Érdekes a kötet elolvasása után különböző szempontokból újra elemezni a lényeges kérdésekre összpontosító interjúkat.

A *Sikerés magyar diszlexiások* című kötet nagy szolgálatot tehet az olvasás, az írás és számolás nehézségeivel foglalkozó logopédusok számára is azáltal, hogy bepillantás enged a megküzdési folyamatba, a gyermeki és szülői erőfeszítések módozataiba. A szubjektív történetek megismerése a leendő logopédusoknak is felettebb izgalmas és hasznos olvasmány.

A recenzens csak gratulálni tud a kötet kigondolójának és szerkesztőjének a jó kérdésekhez, az interjúalanyoknak pedig őszinte válaszaihoz.

Lőrök József